

زیادبوونی ئالۆگۆپری بازرگانی و وه به رهینانی چین له عێراق؛ مه ترسی یان ده رفه ت؟

18-02-2024

نووسه ره گان

مه محمود بابان

کورتە : سال به سال ئالۆگۆپری بازرگانی چین له گه ل عێراق رووی له هه لکشان بووه، به مدواییه ش گه یشتوو ته نزیکه ی 50 ملیار دۆلار، که زیاتر له دوو له سه ر سێ هه ناردی عێراق بووه بۆ چین. له به رامبه ریشدا، چین له ماوه ی دوو ده یه رابردوودا به به راورد به ولاتانی دیکه ی دراوسێ عێراق زۆرتین وه به رهینانی له که رتی وزه و خانووبه ره ی عێراق کردووه.

سال بە سال ئالۇگۆرى بازىرگانى چىن لەگەل عىراق رووى لە ھەلکشان بوو، بەمدوايىش گەيشتوووتە نىزىكە 50 مليار دۆلار، كە زياتر لە دوو لەسەر سىي ھەناردەى عىراق بوو بۇ چىن. لە بەرامبەرىشدا، چىن لەماوہى دوو دەيەى رابردوودا بە بەراورد بە ولتاتانى دىكەى دراوسىي عىراق زۆرتىن وەبەرھىنانى لە كەرتى وزە و خانووبەرى عىراق كىردوو.

لەرۋو ئالۇگۆرى بازىرگانيەو، لەنۆ ولتاتانى رۆژھەلتى نۆوھەپاست و باكوورى ئەفرىقا و تەنانت ولتاتانى عەرەبىش لەم ناوچەيەدا، عىراق پىنشتەر لە دووھى رىزبەندىيەكە بوو، بەلام لەم سالانەى دواییدا بوووتە يەكەمىن ھاوردەكار و سىيەمن ھەناردەكار بۇ چىن.

ھەرۋەھا، لەرۋو وەبەرھىنانەو لە عىراق، چىن پىش ولتاتانى رۆژھەلتى نۆوھەپاست و ولتاتانى عەرەبى، توركيا و ئىران كەوتوو. لەرۋو پىرۆژە و سەرمايەو تەوھو 2023 سەرۋو 34.2 مليار دۆلار وەبەرھىنانى كىردوو.

ئەم ھەلکشانى ئالۇگۆرى بازىرگانيە و زىادبوونى وەبەرھىنانى چىن لە كەرتى وزە و خانووبەرى لە عىراق واىكرد سالى 2019 حكومەتى ئەوكاتى عىراق 8 رىككەوتن و ياداشتنامە لەگەل چىن واژۆ بكات، بەتايىبەتیش لەبوارى پەيوەندى بازىرگانى و بنىاتنانى ژىرخانەو، كە بەمدوايى دەست بە جىبەجىكرديان كراو.

ئىستا، ئەم پەيوەندىيە ھەم دەرھەت و ھەم مەترسى گەرەى ئابوورى بۇ عىراق تىدايە، چونكە ئابوورى جىھان پەيوەستە بە ئابوورى چىنەو، چ جاي ئابوورىيەكى پىشتەستوو بە داھاتى نەوت و كرىخۇرى وەك عىراق. ھەربۆيەش ھەر گۆرانيك لەو ئابوورىيەدا، گۆراني گەرەش لە ئالۇگۆر و وەبەرھىنانە چىنيەكە لە عىراق دەھىنيت.

ئالۇگۆرى بازىرگانى و وەبەرھىنانى چىنى لەگەل عىراق

بەپى داتاكانى [سەنتەرى بازىرگانى نۆدەولەتى ITC](#) سالى 2023 ئالۇگۆرى بازىرگانى نۆوان چىن و عىراق 49.7 مليار دۆلار، كە 14.3 مليارى ھەناردەكردنى چىن بۇ عىراق و نىزىكە 35.4 مليار دۆلارىش ھەناردەى عىراق بوو بۇ چىن.

ھەرۋەھا، لەماوہى پىنچ سالى رابردوو، بە وردبوونەو لە داتاكانى ئالۇگۆرى بازىرگانى نۆوان چىن و عىراق شتىكى سەرنجراكىش ئەوہى، سال بە سال ھەناردەى چىن بۇ عىراق لەرۋو جۆرى كالا و سەرمايەو بەردەوام زىادى كىردوو و گەيشتوووتە سەرۋو 100 جۆرى سەرەكى كالا و كەلوپەل، بەلام ھەناردەى عىراق بۇ چىن بەرزى و نزمى زۆرى بەخۆو بىنيو، چونكە ھەناردەكردنەكەى ھەمەچەش نەبوو و رىژەى سەرۋو 95% ھەناردەى عىراق بۇ چىن نەوت و مشتەقاتەكانى بوو.

گرافىك 1 : قەبارەى ئالۇگۆرى بازىرگانى نۆوان چىن و عىراق لە نۆوان سالانى 2019-2023

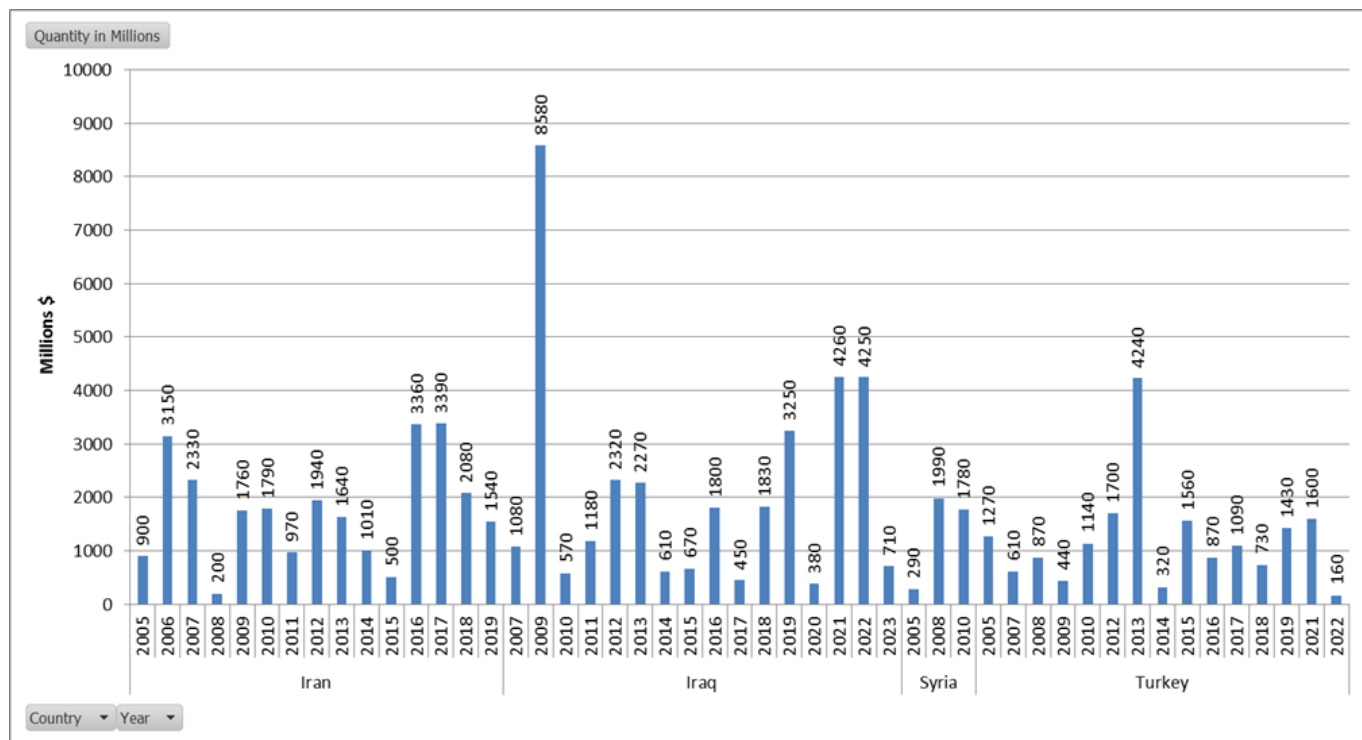
هەروەها، لەرووى وەبەرھێنانەو، بەردەوام كۆمپانیا چینیەكان كە زۆربەشیان كۆمپانیاى دەولەتن شوپنپى خۆیان لە كەرتى وزه و خانوبەرە لە عێراق فراوانتر دەكەن. بۆ نموونە لەو پرۆژانەى چين لە عێراق ئەنجامیان داوه، 41 لە بواری وزه بووه كە 31 دانەیان لە كەرتى نەوتى بووه، كە دوايین دانەیان جیگرتنەوێى كۆمپانیاى ئىكسۆن مۆبیل بوو لە بەكك كە گەورەترین كیلگە نەوتیەكانى عێراق (ویست قۆرنه -1).

لەماوەى دوو دەیهى رابردوو، گەشەى خێرای ئابوورى چين و وەبەرھێنانى چين لە جیھان دا بەشێوەیەكە كەوا گەشتوووتە سەر و 2.4 تریلیۆن دۆلار، واتە ئیوێى ئابوورى ئەلمانیا كە **چوارەم گەورەترین ئابوورى جیھان بووه لەسالى 2023دا**. ئەم زیادبوونەى وەبەرھێنانى دەرەكی چين لە رۆژھەلاتى نیوھەرست لە هەمان ماوەدا گەشتوووتە 250.3 ملیار دۆلار كە ریزەى 13.6% یان 34.2 ملیار دۆلار ی لە عێراق بووه.

راستیەكی دیکەش ئەوێە كەوا وەبەرھێنانى چين لە عێراق پەيوەستە نەبووه بە دۆخە نیوخۆییەكەى عێراقەو وەكو لە ژمارەكاندا دەرەكەوێت، بەلكو بەردەوام رووى لە هەلكشان و زیادبوون بووه، لەماوەى دوو دەیهى رابردوودا سالانە بەردەوام لە نیو ملیار دۆلار كەمتر نەبووه و، بگرە زیاتریش بووه و سال هەبووه گەشتوووتە سەر و 8.5 ملیار دۆلار.

هەروەها، وەبەرھێنانى چینی بە بەراورد بە ولاتانى دراوسێ عێراق لەم ناوچەى دا، هەرچەندەش چين دوو سال دواتر وەبەرھێنانى لە عێراق دەستپێكردوو، بەلام لەرووى ژمارەى پرۆژە و سەرمايەشەو پێش هەموویان كەوتووتەو وەكو لە گرافیکى دووھەدا هاتوو.

گرافیک 2: وەبەرھێنانى چين لە توركيا، سووریا و ئێران و عێراق لە نیوان سالانى 2005-2023

كۆتایى

هەلكشانى پەيوەندیە بازگانیەكان و زیادبوونی وەبەرھێنانى چینی لە عێراق لەم سالانەى دوايیدا بەزۆرى دەگەرێتەو بۆ ئەو سەردانە پینچ رۆژیەى عادل عەبدولمەهدى و شاندى عێراقى كە واژوى 8 یاداشتنامە و رێككەوتن لەگەل چين تیدا ئەنجامدرا، كەو ئەوكات لەرووى ژمارەو، ئاماژە بە تەرخانکردنى 10 ملیار دۆلار یان پیدانى 100 هەزار بەرمیل نەوتى رۆژانە لەلایەن عێراقەو بە چين بۆ جیەجێکردنیا دەكرا. هەروەها، **سەرۆكۆهزیرانى ئەوكاتى عێراق لەكاتى گەرپانەویدا گوتى یاداشتنامە و رێككەوتنامەكان لەگەل چين بوارەكانى دارایی، بازگانی، ئاسایش، بنیاتنەو، پەيوەندیەكان و تەكنەلۆژیا، پەرورده و كاروبارى دەرەو**" دەگەرێتەو.

ھەرچەندە رووداۋەكانى سالى 2019 و سالىنى دواتر لە عىراق واىكرد كەوا بەكردارىي ياداشتنامە و رىككەوتنەكان نەچنە بوارى جىبەجىكردنەو، بەلام كابينەكەى سوودانى بە راگەياندى دەستكردن بە دروستكردنى 100 قوتابخانە لە لاين چينەو بەشىكى رىككەوتنەكەى خستنە بوارى جىبەجىكردنەو و ئەمسال بەكەمين قوتابخانەى لەو 1000 قوتابخانەيەى كە لەلاين چينەو دروستدەكرىت لە ناسرىە بەفەرمى كردهو.

لەراستىدا ئەم پەيوەندىيە ئابوورىيە 80 مىليار دۆلارىيە، كە نىكەى 50 مىليار دۆلارى ئالۇگۆرى بازىرگانى و 30 مىليار دۆلارى ۋەبەرھىنانى چين بوو لە عىراق، ئەمەش سەرەراى دابىنكردنى دەيان جۆرى خزمەتگوزارى دىكە لە لاين كۆمپانىا چىنيەكانەو ۋە بۇ عىراق بەتايبەتئىش لە كەرتى نەوت، دوو مەترسى و سى دەرڤەتى بۇ عىراق لىي چاۋەپواندەكرىت:

مەترسى يەكەمىان: جىگەى مەترسىيە بەھۆى نەبوونى فرەچەشنى لە ھەناردەكردنى كالى عىراقى بۇ چين كە تەنيا نەوتى خاۋە، ھەربۆيەش ئەگەر چين بازىرگى ياخود نەوتىكى ھەرزانتىر بۆزىتەو ئەوا يەكسەر ئاراستەكەى دەگۆرىت ۋەكو ئەوئى سالى رابردوودا روويداۋە ھەناردەى نەوتى خاۋى عىراق بۇ چين بەرپۆزەى 9.4% كەمىكرد، بەلام چين سەتان كالى جياۋاز ھەناردەى عىراق دەكات و بەردەوامىشە لە ھەمەچەشنىكردنى ھەناردەكراۋەكانى.

مەترسى دوۋەمىان: پەيوەستبوون و ئالۇگۆرى بازىرگانى لەگەل ۋالتىكى گەورەى ۋەك چين كە لىكەوتەى گەورەى لەسەر ئابوورى جىھان ھەيە، ھەربۆيەش ھەر خاۋبوونەوئەيەك لە گەشەكردنى ئابوورىيەكەيدا روويدات ئەوا كاردانەوئەى راستەوخۆى لەسەر عىراق دەبىت بەھۆى ھاوردەكردنىيەو. بۇ نموونە چاۋەپواندەكرىت لە ئەمسال و سالى داھاتوودا [كەشەى ئابوورى چين](#) روو لە داكشان بىت، ۋەك لە 2024 رىزەكە 4.6% و لە 2028 دا بىتە 3.5%.

ھەرۋەھا، ئەو سى دەرڤەتى ئەم پەيوەندىيە ئابوورى و بازىرگانيە دەخاتە بەردەم عىراق برىتتە لە:

يەكەمىان، دەرگايەكى نوئ بۇ عىراق بۇ مامەلكردن بە دراۋىكى دەرەوئەى دۆلار دەكاتەو ۋە، دەبىتە فرىادەرەسپىك بۇ داھاتى يەك لەسەر سى نەوتى فرۆشراۋى عىراق بە يوان چىنى، بەمشىۋەيە ئەو فىشارەى ئەمريكا بۇ گەراندەوئەى داھاتى عىراق كەمتر دەكاتەو.

دوۋەمىان، عىراق دەتوانىت سوود لە ئەزمونىكى نموونەى ۋەك چين لەرووى خىرا گەشەكردنى ئابوورى و گەشەكردنى بەرھەمى نۆخۆيى GDP و بەرزكردنەوئەى داھاتى تاكەو ۋەربىگرىت.

سىيەمىان، چين دەستى كارى ھەرزان و دابىنكردنى ئامىر و تەكنەلۆژى و كەلوپەلى ئەلىكترۆنى ھەيە، كە عىراق دەتوانىت سوودى لىۋەربىگرىت بۇ بىناتنانى ژىرخانى ۋالت لە ھەموو كەرتە جياۋازەكاندا بەتايبەتئىش گواستەو، بىناتنانى رىگەوبانەكان، دروستكردنى بالەخانە و نەخۇشخانە و قوتابخانە و ھتد، كە ئىستا عىراق نەك پىۋىستىيەكى زۆرى پىيەتى بەلكو بەدەست نەبوونى ئەم پىداۋىستىيە سەرەكەيەنەو دەئالىنىت.